

За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки. Найвні в Україні джерела даних у цілому уможливають формування інформаційного забезпечення для надійного аналізу й оцінювання платоспроможного попиту населення (домогосподарств) на комунальні послуги, зокрема на централізоване опалення, газ, холодне водопостачання та водовідведення, з певним рівнем деталізації. Аналіз доцільно здійснювати з використанням інструментарію мікроімітаційного моделювання. На основі такого підходу можуть бути визначені розподіли домогосподарств за часткою витрат на ЖКП у грошовому доході та оцінено частку домогосподарств, які претендуватимуть на отримання житлової субсидії за різних сценаріїв зміни тарифів. Результати дослідження для декількох сценаріїв зміни тарифів на ЖКП свідчать, що за умови реалізації найбільш радикального з них частка потенційних отримувачів субсидій збільшується на 11,6% (від 23,9%, що

відповідає сучасному стану, до 35,5%). При цьому частка фактичних отримувачів може становити 14,5% усіх домогосподарств України.

При побудові прогнозних показників спроможності населення сплачувати за житлово-комунальні послуги та масштабів звернень по житлові субсидії доцільно використовувати методи моделювання на основі даних мікрорівня ОУЖД. При цьому слід урахувати так званий “психологічний фактор”, який спонукає населення звернутися по соціальну допомогу, що дозволить більш адекватно оцінювати рівень потенційних отримувачів житлової субсидії.

Побудована модель лінійної регресії, яка описує взаємозалежність між часткою потенційних субсидіантів та рівнем зміни тарифів на основні житлово-комунальні послуги, уможливує оцінювання рівня очікуваної платоспроможності домогосподарств та навантаження на систему соціального захисту населення при змінах тарифів.

Список використаних джерел

1. Підвищення рівня адресності програм соціальної допомоги в Україні. Дослідження Світового банку / під заг. ред. Е. Д. Теслюка ; Світовий банк. – К. : ТОВ “Версо-04”, 2010. – 110 с.
2. Защита потребителей при реформировании городского сектора водоснабжения в Армении: платежеспособность и социальная защита домашних хозяйств с низким уровнем доходов [Электронный ресурс] / Совместная встреча Рабочей группы ВЕКЦА Водной инициативы ЕС, Сети по вопросам финансирования природоохранной деятельности и Водной сети Специальной рабочей группы по реализации ПДООС (Кишинев, 29 март. –1 апр. 2005 г.). – Режим доступа : <https://www.oecd.org/env/environmentinemergerandtransitioneconomies/34596176.pdf>
3. Рекомендації щодо вдосконалення системи соціального захисту споживачів житлово-комунальних послуг // Проект USAID “Реформа міського теплзабезпечення в Україні”. – К. : Інститут місцевого розвитку, 2011. – 124 с.
4. Саріогло В. Г. Модернізація інформаційного забезпечення соціальної політики на основі мікроімітаційного моделювання / В. Г. Саріогло // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 2 (16). – С. 128–135.
5. Bourguignon F. Microsimulation as a Tool for Evaluating Redistribution Policies / F. Bourguignon, A. Spadaro // Journal of Economic Inequality. – 2006. – № 4 (1). – P. 77–106.
6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії” від 27.07.1998 р. № 1156 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1156-98-%D0%BF>

УДК 311.2:663.4

І. П. Склярук,
аспірантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статистичний аналіз діяльності підприємств пивоварної галузі України

На основі статистичних даних розкрито особливості функціонування ринку пива в Україні. Окреслено проблеми розвитку пивоварної галузі та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: пиво, безалкогольна продукція, пивоварна галузь, ціна, сировинна база.

Одним із найбільш динамічних та інвестиційно привабливих сегментів ринку харчової продукції в Україні є ринок пива. Хоча продукція пивоварної галузі не належить до складу предметів першої необхідності, все ж вона користується досить високим попитом у споживачів. Сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування таких культур, як ячмінь і хміль дозволяють збільшувати виробництво пивної продукції в Україні.

Дослідження вітчизняного ринку пива необхідно здійснювати для виявлення тенденцій його розвитку, вивчення та усунення проблем, що перешкоджають діяльності суб'єктів господарювання як відокремлених структурних одиниць. Пивоварне виробництво тісно пов'язане з іншими галузями народного господарства: воно забезпечує розвиток сільського господарства, бо передбачає вирощування ячменю та хмелю, і виробництва скляної, поліетиленової (ПЕТ-пляшок) та алюмінієвої тари для оптової та роздрібної торгівлі. Унаслідок

цього відбувається розвиток суміжних галузей та створюються нові робочі місця, що сприяє покращанню показників економіки в цілому.

Дослідженню пивоварного виробництва з позицій економічного розвитку, маркетингової політики, стратегічного планування і менеджменту присвячені праці таких науковців: І. Агеевої [1], Т. Дудки [2], Т. Мостенської [3], У. Сухорської [4] та ін. Разом з тим, ураховуючи ряд проблем, що перешкоджають інтенсивному розвитку галузі, подальше вивчення та дослідження ринку пивоварної промисловості залишається актуальним і необхідним у теперішній час.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану ринку пива в Україні, визначення тенденцій його розвитку на основі статистичних даних та даних маркетингових досліджень, окреслення проблем галузі та пошук шляхів їх вирішення.

Генезис пивоваріння як ремесла простежується зі стародавніх часів. Як свідчать історичні джерела, у Шумері та Вавилоні було відомо понад 70 сортів пива, що мали різні назви залежно від смаку, кольору й інших властивостей. Найбільш поширеним у Месопотамії було темне пиво, густе, з осадом, невеликим вмістом алкоголю і кислуватим смаком. Гіркоти напою надавали різноманітні суміші трав. Археологічні розкопки єгипетських поховань (2400 р. до н. е.) свідчать, що процес приготування пива був дуже схожий на сучасний: пророщувався та подрібнювався ячмінь, потім він змішувався з водою та заливався у ємності для настоювання. Настій бродив, проціджувався, потім до нього додавалися різні трави [5].

В Індії пиво називали “джовара”, його готували із сорго. У Китаї пиво готували з рису, в Америці – з кукурудзи, обсмажуючи зерна та отримуючи напій чорного кольору. Технологія варіння пива, основи якої застосовуються й нині, прийшла у Європу з Близького Сходу. До I ст. до н. е. у Європі знали щонайменше 195 сортів ячмінного напою.

Період Середньовіччя характеризується початком використання хмелю для надання напою гіркого присмаку. Осередками броварень у Європі були монастирі у Франції, Бельгії та Німеччині. Розвивалася торгівля, що вимагало від пивоварів підвищення якості продукту, виготовленого лише з ячменю. З часом утворювалися великі цехи, які об'єднували виробників пива навіть окремих міст (XV–XVI ст.) з метою покращання якості напою. У цей період навіть було прийнято Баварський закон про чистоту пива, відповідно до якого основними компонентами якісного продукту могли бути лише ячмінь, хміль, дріжджі та вода [5].

Розвиток науки і техніки сприяв динамічному розвитку пивоварної галузі у XIX–XX ст. Завдяки індустріальній революції процес виробництва пива було механізовано. Науковцями Франції та Данії у 1860 році було винайдено мікроорганізми, що використовувалися при виготовленні пива, та розроблено метод вирощування дріжджів.

У 1840–1905 рр. світове виробництво пива зросло втричі. Вже на початку XX ст. позиція лідера за обсягом виготовленого пива належала Німеччині, до якої згодом приєдналися США й Англія. Галузь пивоваріння у XXI ст. є великомасштабним сектором харчової промисловості та ґрунтується на найсучасніших технологіях виробництва.

В Україні розвиток пивоварного виробництва сягає часів Ярослава Мудрого. Перші великі броварні з'явилися у XVI столітті. Найбільша кількість броварень була на Київщині, Тернопільщині, Львівщині, Черкащині, Волині, Житомирщині, Рівненщині та Івано-Франківщині [6].

Відповідно до Державного класифікатора продукції та послуг, пиво (код 15.96.10) – це алкогольний напій, який одержується в результаті спиртового бродіння (низового чи верхового) розчину (сусла), приготовленого з зернової сировини (ячмінного, пшеничного або іншого солоду), хмелю та води, в який можуть бути додані цукор, ароматизатори, барвники, діоксид вуглецю та інші речовини: пиво світле, темне, солодке, гірке, концентроване, розлите у пляшки, банки, барила і т. ін. [7].

Сучасний ринок пивоварної галузі формують вітчизняні підприємства та підприємства, що входять до складу зарубіжних корпорацій, холдингів. В Україні працюють більше 50-ти пивоварних заводів. Як свідчить статистика, найпотужнішими виробниками продукції є ПАТ “Сан ІнБев Україна”, ПАТ “Оболонь”, ПАТ “Карлсберг Україна”, що входить до Carlsberg Group та ПрАТ “Ефес Україна”, що займають близько 91% ринку (рис. 1, за даними [3, с. 29–30; 8; 9]).

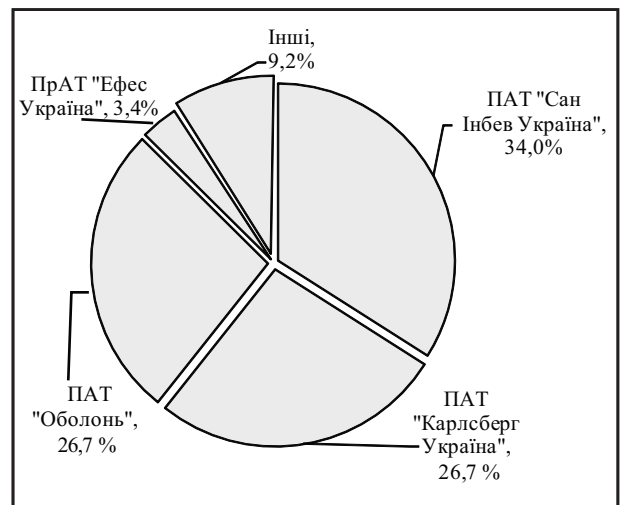

Рис. 1. Структура ринку підприємств пивоварної галузі України

У період з 2003 по 2011 р. виробництво пива в Україні характеризується показниками, наведені на рис. 2 (за даними [10]). Зазначимо, що обсяг виробництва у досліджуваній галузі вимірюється у декалітрах (дал).

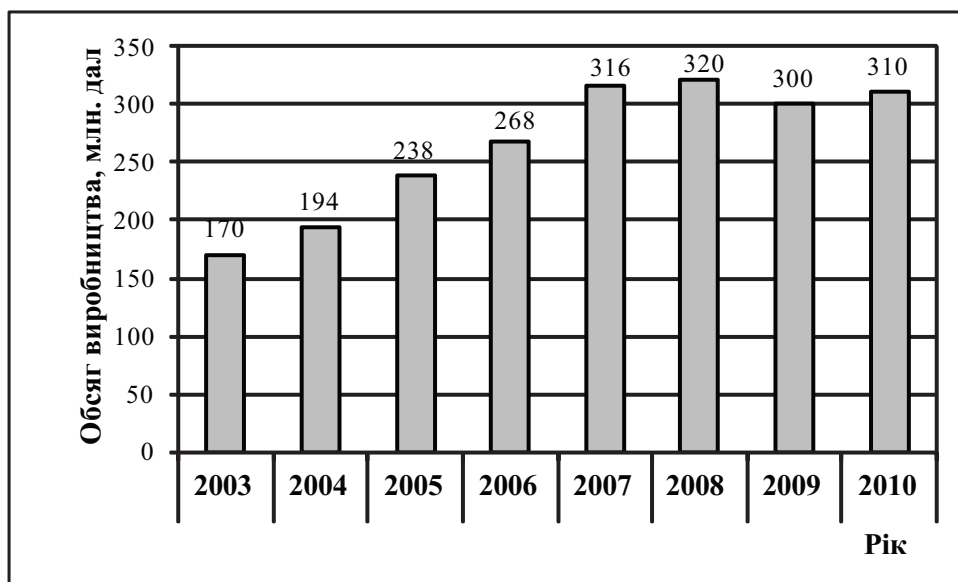

Рис. 2. Виробництво пива підприємствами України у 2003–2011 рр.

Тенденція до зростання випуску пива вітчизняного виробництва спостерігалася протягом 2003–2008 рр. Найвищі темпи зростання виробництва пива мали місце у 2005–2007 рр.: приріст виробництва пива у 2006 р. склав 12,6% порівняно з 2005 р., у 2007 р. порівняно з 2006 р. – 17,9%. Економічна криза, що розпочалась у 2008 р., призвела до незначного скорочення випуску продукції в 2009 р. (на 6,3%), а наступного року спостерігалось зростання показника на 3,3%. Проте у 2011 р. щодо 2010 р. виробництво пива скоротилося на 1,3%. За оцінками експертів [11], в умовах відсутності значних макроекономічних та законодавчих змін прогнозується незначне підвищення обсягів випуску вітчизняної продукції у 2012 році приблизно на 2% з одночасним збільшенням до 10% цін на її реалізацію.

Водночас за даними компанії ПрАТ “Укрпиво”, за січень – липень 2012 року в українській пивній

галузі відбулося скорочення основних показників діяльності [11]. Обсяги реалізації продукції зменшилися на 3,5 млн. дал порівняно з аналогічним періодом 2011 року, виробництво пива – до 154,1 млн. дал. Основними причинами цього є тиск органів державного управління на галузь (зокрема, фіскальна політика в частині підвищення ставок акцизного податку) та регульовані обмеження обсягів продажів місцевими органами влади.

Експорт пивної продукції за кордон у натуральних одиницях вимірювання до 2008 року в основному демонстрував тенденцію до зростання. З 2009 року відбувався поступовий спад. За період 2006–2010 рр. обсяг імпортованого пива поступово скорочувався; так, у 2010 р. щодо попереднього цей показник зменшився на 8,3%. Динаміка експорту та імпорту пива зображена на рис. 3 (за даними [10]).

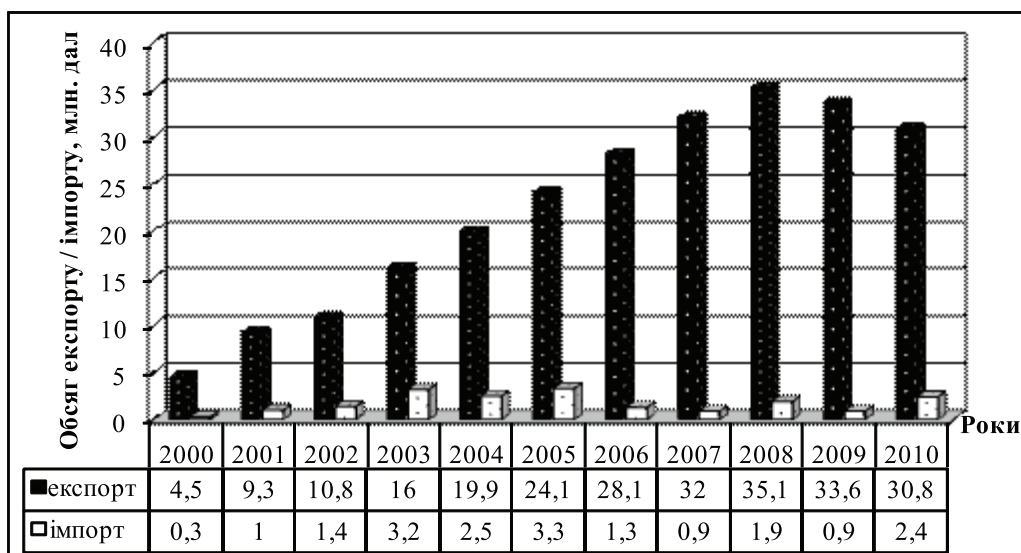

Рис. 3. Експорт та імпорт пива у 2000–2010 рр.

За даними ПрАТ “Укрпиво” [11], експорт пива зростає. Так, за січень – серпень 2012 року було експортовано 20,63 млн. дал продукції, що на 14,5% більше порівняно з аналогічним періодом 2011 року. У 2009–2010 роках спостерігалася тенденція до зростання обсягів імпортованої продукції. На зростання імпорту вплинуло значне зменшення ввізного мита після вступу країни до Світової

організації торгівлі. З січня по серпень 2012 року кількість імпортованого пива зросла на 32,5% порівняно з аналогічним періодом 2011 року [3; 11]. Значними імпортерами цієї продукції є Росія, Бельгія, Німеччина, Чехія, Мексика, Нідерланди. Співвідношення часток ринку, що припадають на окремі країни-імпортери, зображено на рис. 4 (за даними [12]).

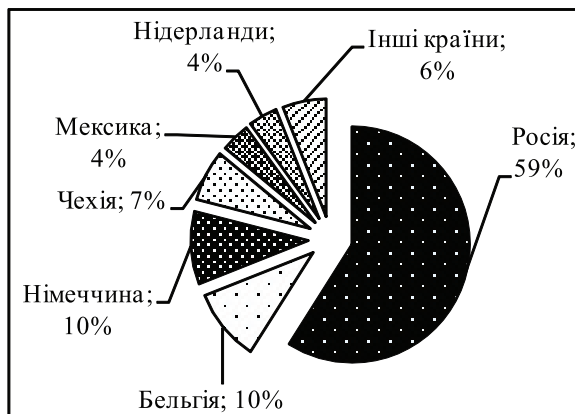

Рис. 4. Структура ринку імпортованого пива в Україні

Разом з цим, майже десята частина виробленої продукції в Україні експортується за кордон, хоча в цілому пивоварну галузь України не можна вважати орієнтованою на зовнішні ринки. Найбільше поставок продукції припадає на Росію, Білорусь та Молдову. За досліджуваний період експорт продукції переважав над імпортом, що є позитивним для діяльності вітчизняних підприємств.

Зміни законодавства, підвищення ставок акцизного податку, зростання цін на сировину та

матеріали призвели до поступового підвищення виробниками ціни реалізації продукції. У 2011 р., щоб не допустити скорочення показників до кризового рівня, виробники підвищили ціни на пиво на 14,7%. Це було спричинено підвищенням цін на сировину (солод), тару, електроенергію та зростанням вартості транспортування продукції. Тенденцію до зростання цін на пиво протягом 2011 року можна простежити (рис. 5, за даними [10]).

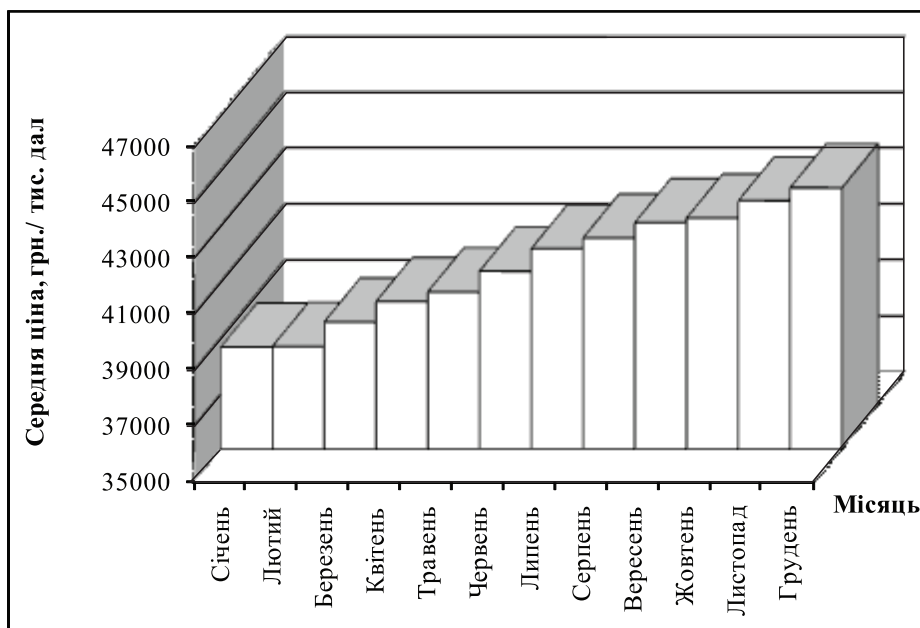

Рис. 5. Середні ціни виробників пива у 2011 р.

Продукція пивоварного виробництва розливається у тару. Найбільше продукції реалізується у ПЕТ-упаковці, що в загальній структурі становить 49%, у склопляшках – 34%, у КЕґах – 11%, у банках – 6% [11].

Одним із важливих чинників ефективного розвитку пивоварних підприємств є залежність територіального розміщення виробничих потужностей від сировинної бази. Сировиною для виробництва пива є солод, виготовлений з пивного ячме-

ню та хмелю. Близько 20% валового збору ярого та озимого ячменю в Україні йде на виробництво пива. Вирощування пивоварних сортів ярого ячменю сконцентровано у лісостепових районах. Природно-кліматичні умови району дозволяють отримувати зерно з високими технологічними показниками [13, с. 9]. Хміль вирощують на Житомирщині, Київщині, Волині, Рівненщині, Чернігівщині, Львівщині, Вінниччині, Хмельниччині. Проте цього не достатньо для забезпечення потреб внутрішнього ринку, що змушує підприємства імпортувати хміль із Німеччини, Чехії, Словаччини й автоматично прив'язує собівартість виробництва пива до валютного курсу [14]. Вітчизняний ринок солоду оцінюється у 456 тис. тонн на рік, і його ви-

робництво постійно зростає. У 2000 році було вироблено 125 тис. тонн солоду, у 2008 році – 541,1 тис. тонн, тобто темп зростання становить 432,9% [3, с. 30]. Однак у 2011 р. виробництво солоду пивоварного, за даними ПрАТ “Укрпиво” [11], значно зменшилось – на 37 тис. тонн, або на 8,9% порівняно з 2010 р. У цілому виробництво солоду у 2011 р. становило 376,7 тис. тонн [10]. З початку 2012 року (січень – вересень) солоду пивоварного було вироблено 293,9 тис. тонн, що характеризується темпом приросту 3,3% щодо початку року [10].

Інтенсивність розвитку галузі гальмує ряд проблем, що потребують вивчення та вирішення як на локальному, так і на глобальному рівнях (рис. 6).

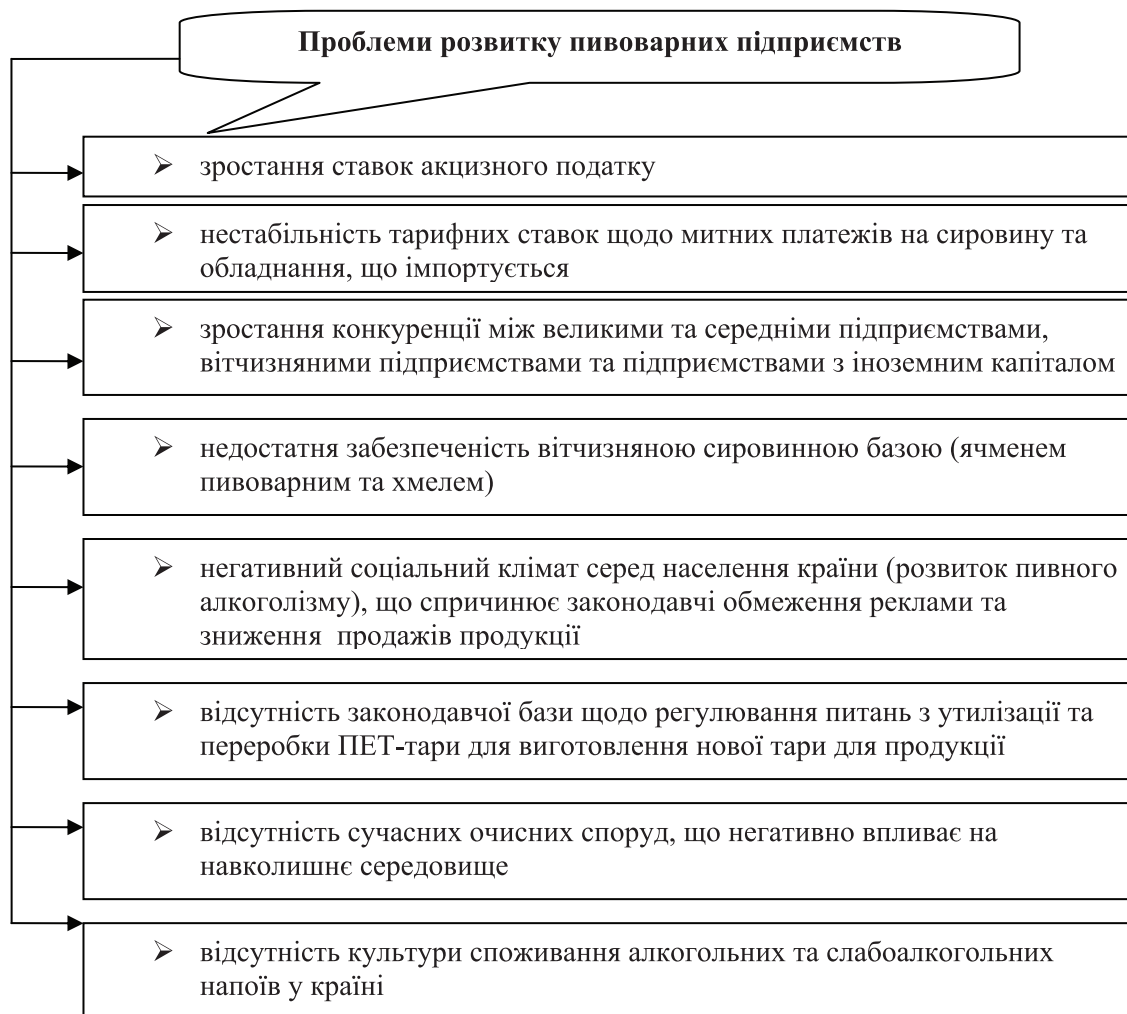

Рис. 6. Основні проблеми розвитку пивоварних підприємств

Вирішення зазначених проблем можливе шляхом:

- економічно обґрунтованого встановлення ставок акцизного податку та митних платежів, створення сприятливого середовища для розвитку вітчизняного малого та середнього бізнесу в частині податкового навантаження;

- створення сприятливих умов для діяльності сільськогосподарських товаровиробників (надання державних дотацій та допомог, застосу-

вання пільгових ставок оподаткування) та інших суб'єктів господарювання у сфері виробництва якісної сировини для пивоварної галузі;

- забезпечення державної підтримки наукових досліджень щодо селекційного виведення нових елітних сортів ячменю пивоварного, хмелю, розробок та впровадження нових технологій їх вирощування та переробки, а також промислового виробництва високоякісного пива;

– здійснення контролю і регулювання Анти-монопольним комітетом України цін на сировину;
– розробки та затвердження санітарних норм і стандартів Державної санітарно-епідеміологічної служби з питань утилізації та переробки ПЕТ-тари для виготовлення нової тари для продукції.

Результати проведеного дослідження свідчать, що основними виробниками пивоварної продукції в Україні є ПАТ “Сан ІнБев Україна”, ПАТ “Оболонь”, ПАТ “Карлсберг Україна” та ПрАТ “Ефес Україна”. За останні чотири роки галузь пивоваріння характеризується незначним спадом виробництва окремих видів продукції. Це сталося внаслідок економічної кризи, що спричинила скорочення випуску продукції в 2009 році на 6,3%. Покращилась ситуація у 2010 році, про що свідчить

зростання показника на 3,3%. Значне підвищення цін на сировину та збільшення ставок акцизного податку призвело до пропорційного зростання цін на продукцію у 2011 році майже на 15% порівняно з попереднім роком.

Пріоритетами стратегічного розвитку підприємств пивоварної промисловості є розробка та внесення змін до нормативно-правових актів у частині ліцензування діяльності підприємств галузі; врегулювання зовнішньоекономічних відносин; контроль та регулювання цін на сировину та продукцію тощо. Це створить сприятливі умови для розвитку суб'єктів господарювання як окремих структурних одиниць не лише пивоварної, а й суміжних галузей економіки.

Список використаних джерел

1. Агеєва І. М. Дослідження процесів стратегічного планування на харчових підприємствах / І. М. Агеєва, М. Д. Мілева // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 1. – С. 20–23.
2. Дудка Т. В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств харчової галузі промисловості на основі виміру резервів використання виробничого потенціалу / Т. В. Дудка // Економічні інновації : зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 24. – С. 168–175.
3. Організація виробництва на підприємствах харчової промисловості : [підруч.] / наук. ред. Т. Л. Мостенська. – К. : Кондор, 2012. – 492 с.
4. Сухорська У. Р. Місце стратегії просування у маркетинговій діяльності ВАТ “Львівська пивоварня” / У. Р. Сухорська, Т. А. Рубан // Наук. вісник НЛТ України. – 2009. – Вип. 19.6. – С. 146–150.
5. Історія пива [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://powerthebrands.com/?page=company_article_show&company_id=14&id=43
6. Польшцева О. Історія пива в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://beer.net.ua/index.php>
7. Державний класифікатор продукції та послуг : у 4 т. : ДК 016:97. – [Чинний від 1997–12–30]. – К. : Держстандарт, 1998. – Т. 1– 4. – 1010 с. (Державний класифікатор України).
8. Обзор рынка пивобезалкогольной промышленности по версии журнала “Топ-100. Лидеры бизнеса Украины” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukranews.com/uk/article/2010/06/08/156>
9. Найбільші компанії України. Пивна галузь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://press.carlsbergukraine.com/references/130/?print>
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул. екрана.
11. Сайт ПрАТ “Укрпиво” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrpivo.com/> – Назва з титул. екрана.
12. Ткачев Ю. Рынок пива: итоги 2011 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : press.carlsbergukraine.com/references/178/
13. Сорти, гібриди олійних культур, ячменю ярого. Насінництво. Технологія вирощування / за ред. І. Д. Ситніка ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К. : ТОВ “Рапсіол”, 2012. – 85 с.
14. Ратошнюк Т. М. Перспективи розвитку хмелярства України в контексті євроінтеграційних процесів // Т. М. Ратошнюк // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 59–62.